

POSTANOWIENIE

Dnia 13 lutego 2018r.

Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu VIII Wydział Cywilny w następującym składzie:

Przewodniczący: SSR Grzegorz Kurdziel

Protokolant Aleksandra Klepacz

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 lutego 2018 r. we W. sprawy

z wniosku J. P.

przy udziale T. K., F. S., B. L. (1), W. G. (1) i E. G. (1)

o stwierdzenie nabycia spadku po S. M.

postanawia: stwierdzić, że spadek po S. M. zmarłej dnia 15 grudnia 2015 r. we W., ostatnio zamieszkałej przy ul. (...) we W. na podstawie ustawy nabyli: siostra T. K. w 3/9 części, brat F. S. w 3/9 części, bratanica W. G. (1) w 1/9 części, bratanica B. L. (2) w 1/9 części i bratanica E. G. (1) w 1/9 części.

UZASADNIENIE

W dniu 23 maja 2016 r. J. P. wniósł o stwierdzenie, że nabył on w całości spadek po S. M., zmarłej w dniu 15 grudnia 2015 r. w B., ostatnio zamieszkałej we W. przy ul. (...), na mocy testamentu ustnego sporządzonego we W. w dniu 21 sierpnia 2014 r. w obecności dwóch świadków, tj. B. Ż. i A. M..

Uzasadniając swój wniosek J. P. wskazał, że w dniu 25 czerwca 1994 r. zawarli ze spadkodawczynią małżeństwo kościelne i od tego dnia zamieszkiwali razem przy ul. (...) we W. aż do początku grudnia 2015 r., kiedy to spadkodawczyni z uwagi na gwałtownie pogarszający się stan zdrowia została przewieziona do domu opieki w B., gdzie zmarła po dwóch tygodniach. Wnioskodawca wyjaśnił, że nie był w stanie opiekować się spadkodawczynią, ze względu na zły swój stan zdrowia i podeszły wiek (93 lata). Wskazał, że stan zdrowia spadkodawczyni, spowodowany głównie wiekiem i przypadłościami wieku starczego, zaczął pogarszać się już w połowie 2014 r., spadkodawczyni w obawie rychłej śmierci postanowiła wówczas wyrazić swoją ostatnią wolę, co nastąpiło ostatecznie w dniu 21 sierpnia 2014 r., kiedy to spadkodawczyni powołała ustnie do dziedziczenia testamentowego, który to testament został spisany przez osobę trzecią J. J. (1), w całości swojego męża J. P.. Wnioskodawca wyjaśnił, że powodem spisania testamentu przez osobę trzecią były nasilające się trudności w chodzeniu i operowaniu dłońmi, do tego stopnia, że w dniu dokonania rozrządzenia uniemożliwiły spadkodawczyni własnoręczne spisanie całego testamentu, a pozwoliły jedynie na jego podpisanie. Ponadto podkreślił, że testament został sporządzony w obecności dwóch świadków, którzy również podpisali testament. Wnioskodawca podał, że w skład spadku nie wchodzi gospodarstwo rolne.

W dniu 12 września 2016 r. do udziału w sprawie jako uczestniczka zgłosiła się T. K., wskazując, że jest spadkobiercą ustawowym zmarłej siostry S. M. (k. 6). Podała nadto, że do kręgu spadkobierców ustawowych zaliczają się również brak F. S. oraz dzieci zmarłego brata J. S., tj. córka B. L. (1), córka W. i córka E.. T. K. twierdziła, że wnioskodawca nie zalicza się do spadkobierców ustawowych, bowiem nie pozostawał on ze zmarłą w związku małżeńskim uznanym przez prawo, zmarła i J. P. zawarli ślub kościelny, a nie konkordatowy.

W piśmie z dnia 19 grudnia 2016 r. (k. 17-19) uczestniczka T. K. wniosła o stwierdzenie nieważności testamentu ustnego i stwierdzenie nabycia spadku po zmarłej S. M. na podstawie ustawy. Zdaniem uczestniczki testament ustny jest nieważny, z uwagi na niezachowanie odpowiedniej formy przewidzianej treścią art. 952 § 1 k.c. wymogu

oświadczenia ostatniej woli spadkodawczyni ustnie w obecności trzech świadków, z wniosku wynika zaś, że rzekomo ostatnia wola została złożona w obecności dwóch świadków, nadto osoba spisująca treść testamentu ustnego J. J. (1), zgodnie z wiedzą uczestniczki, jest powinowatym wnioskodawcy. Uczestniczka, powołując się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1999 r., III CSK 231/98, OSP 1999, z. 12, poz. 221, wskazała, że osoba trzecia spisująca treść testamentu ustnego powinna spełniać kryteria zachowania obiektywizmu, podobnie jak świadek, dlatego też podlega ona odpowiedniemu wyłączeniu od tej czynności na zasadach przewidzianych dla wyłączenia świadka testamentowego. Ponadto uczestniczka twierdziła, że S. M. przed śmiercią zadzwoniła do niej i żaliła się, że została zmuszona do podpisania jakiegoś dokumentu, uczestniczka wiąże ten fakt z okolicznością złożenia podpisu pod treścią rzekomego testamentu ustnego. Zdaniem uczestniczki w dniu 21 sierpnia 2014 r. nie istniała obawa rychłej śmierci spadkodawczyni, sam fakt nasilenia się takich przypadłości jak trudności z chodzeniem i operowaniem dłońmi nie oznacza, że spadkodawczyni chcąc rozporządzić swoim majątkiem na wypadek śmierci na rzecz J. P. nie mogła zrobić w inny sposób. Uczestniczka podkreśliła, że spadkodawczyni zmarła półtora roku po dacie spisania treści rzekomego testamentu, natomiast zgodnie ze uzasadnieniem wniosku, jej stan pogorszył się pod koniec 2015 r. Uczestniczka podniosła nadto, że z treści art. 955 k.c. wynika, iż testament ustny traci moc z upływem 6 miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego. Wobec powyższego uczestniczka stała na stanowisku, że zasadny jest wniosek o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie ustawy.

Postanowieniem z dnia 12 stycznia 2017 r. (k. 28, postanowienie o sprostowaniu k. 43) Sąd na podstawie przepisu art. 510 § 2 k.p.c. wezwał do udziału w sprawie w charakterze uczestników postępowania F. S., B. L. (1), W. G. (2) z domu S. oraz E. G. (2) z domu S..

Na rozprawie w dniu 12 stycznia 2017 r. (protokół, k. 29-31) pełnomocnik wnioskodawcy zaprzeczył okolicznościom wskazywanym w odpowiedzi uczestniczki T. K. na wniosek w zakresie kwestionowania skuteczności testamentu, w szczególności jakoby spadkodawczyni została zmuszona do podpisania testamentu, podał, że stan zdrowia spadkodawczyni ulegał stopniowemu pogorszeniu, była ona w złej kondycji fizycznej, nie mogła napisać dłuższego pisma.

Uczestniczki postępowania B. L. (1), W. G. (1) oraz E. G. (1) w pismach procesowych oraz na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r. (pismo E. G. (1) z dnia 30 października 2017 r., k. 80, pismo uczestniczki postępowania W. G. (1) z dnia 30 października 2017 r., k. 81, protokół rozprawy, k. 87) wniosły o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie ustawy, przychyliły się do stanowiska wyrażonego przez uczestniczkę T. K..

Uczestnik postępowania F. S. kwestionował ważność testamentu spadkodawczyni, wskazując po pierwsze, że w dacie rzekomego testamentu ustnego spadkodawczyni była w stanie sporządzić testament własnoręcznie. Nadto twierdził, że spadkodawczyni nie sygnalizowała, że ma zamiar sporządzić testament (protokół posiedzenia z dnia 11 grudnia 2017 r. przez Sądem Rejonowym w Tarnowie – X Zamiejscowy Wydział Cywilny w T., k. 120-121).

W toku postępowania wnioskodawca i uczestnicy podtrzymali swoje stanowiska.

Sąd ustalił, co następuje:

S. M., nazwisko rodowe S., urodzona w dniu (...), zmarła w dniu 15 grudnia 2015 r. w B.. W chwili śmierci była wdową.

Dowód:

- Odpis skróconego aktu zgonu S. M. sporządzony przez USC w brzegu Dolnym, nr aktu zgonu 0222013/00/AZ/ (...), k. 5.

S. M. ostatnio stale zamieszkiwała we W. przy ul. (...). W dniu 25 czerwca 1994 r. S. M. zawarła z J. P. małżeństwo kościelne. Od tego czasu do początku grudnia 2015 r. mieszkali razem w ww. mieszkaniu.

Dowód:

- Zeznania świadka J. J. (1) na rozprawie w dniu 12 stycznia 2017 r., protokół elektroniczny 01:00:02 i dalej, protokół skrócony k. 31,
- Przesłuchanie uczestniczki T. K. w dniu 24 stycznia 2018 r., protokół, k. 136-137,
- Przesłuchanie uczestniczki B. L. (1) w dniu 22 na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:05:59 i dalej, protokół skrócony, k. 87-87 verte.

S. M. nie miała dzieci biologicznych ani przysposobionych. W chwili śmierci S. M. nie żyli jej rodzice – ojciec zmarł w 1963 r., matka w 1980 r. Spadkodawczyni miała troje rodzeństwa: siostrę T. K., brata F. S. oraz brata J. S.. Brat J. S. zmarł kilka lat przed S. M.. J. S. miał trzy córki: B. L. (3), W. G. (1), E. G. (1). Po zmarłym J. S. nie toczyło się postępowanie spadkowe. T. K., F. S., B. L. (3), W. G. (1) i E. G. (1) nie składali dotychczas oświadczeń o przyjęciu bądź odrzuceniu spadku po zmarłej S. M., nie uzyskali aktu poświadczenia dziedziczenia, nikt nie zrzekał się dziedziczenia, po zmarłej nie toczyło się postępowanie spadkowe przed Sądem.

Dowód:

- Zapewnienie spadkowe uczestniczki B. L. (1) na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:05:59 i dalej, protokół skrócony, k. 87-87 verte,
- Zapewnienie spadkowe uczestniczki W. G. (1) na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:16:06 i dalej, protokół skrócony, k. 87 verte,
- Zapewnienie spadkowe uczestniczki E. G. (1) na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:20:36 i dalej, protokół skrócony, k. 87 verte-88,
- Zapewnienie spadkowe uczestnika F. S. w dniu 11 grudnia 2017 r., protokół k. 120-121,
- Zapewnienie spadkowe uczestniczki T. K. w dniu 24 stycznia 2018 r., protokół, k. 136-137.

W dniu 21 sierpnia 2014 r. w mieszkaniu S. M. przy ul. (...) we W. z inicjatywy córki J. G. J. oraz jej męża – J. J. (1), odbyło się spotkanie z udziałem S. M., J. P., J. J. (1), G. J., T. J. – syna G. J. i J. J. (1), B. Ż. i A. M., na którym S. M. miała oświadczyć swoją ostatnią wolę. Spotkanie to poprzedzone było kilkoma rozmowami G. J. i J. J. (1) ze S. M. na temat spadkobrania po niej, w szczególności z uwagi na to, że ww. lokal mieszkalny stanowił wyłączną własność S. M., spadkodawczyni i J. P. nie mieli zaś ślubu cywilnego. Ponadto G. J. oceniła, że stan zdrowia S. M. pogarsza się. J. J. (1), posługując się wzorem swojego testamentu, sporządził odręcznie wcześniej na kartce formatu A4 pismo opatrzone nagłówkiem (...) o następującej treści: „Ja, S. M., ur. (...) zamieszkała we W. przy ul. (...) na wypadek mojej śmierci do spadku po mnie w całości powołuję mojego męża J. P. ur. (...) Oświadczam, że dokonując niniejszego rozrządzenia jestem w pełni władz umysłowych.” Pismo zawierało 10 wierszy, nie zawierało skreśleń, omówieni ani poprawień, opatrzone zostało datą „21.08.2014 r.” w prawym górnym rogu. Spisany tekst został odczytany w dniu 21 sierpnia 2014 r. na spotkaniu w mieszkaniu S. M. na głos przez J. J. (1), a następnie potwierdzony i podpisany własnoręcznie przez S. M. i dwóch świadków - B. Ż., znajomą J. J. (1), oraz A. M., znajomą T. J.. B. Ż. została poproszona przez J. J. (1) o przybycie na spotkanie w roli świadka czynności testowania S. M., A. M. została zaproszona przez T. J.. Podpisany przez S. M. dokument przechowywany był w domu J. i G. J..

Dowód:

- Zeznania świadka B. Ż. na rozprawie w dniu 12 stycznia 2017 r., protokół elektroniczny 00:19:49 i dalej, protokół skrócony k. 30,
- Zeznania świadka A. M. na rozprawie w dniu 12 stycznia 2017 r., protokół elektroniczny 00:43:21 i dalej, protokół skrócony k. 30,

- Zeznania świadka J. J. (1) na rozprawie w dniu 12 stycznia 2017 r., protokół elektroniczny 01:00:02 i dalej, protokół skrócony k. 31,
- Testament z dnia 21 sierpnia 2014 r., oryginał zarejestrowany pod poz. 7/2017, kopia, k. 32.

W dniu 21 sierpnia 2014 r. S. M. pozostawała w dobrym stanie psychicznym, miała problemy ciśnieniem, z poruszaniem, trzęsły jej się ręce, zajmowała się wówczas jeszcze domem, gotowała. Około miesiąca lipca-sierpnia 2015 r. stan zdrowia S. M. pogorszył się, miała również problemy z pamięcią, została zabrana do szpitala, a następnie do (...) w B., gdzie zmarła.

Dowód:

- Zeznania świadka J. J. (1) na rozprawie w dniu 12 stycznia 2017 r., protokół elektroniczny 01:00:02 i dalej, protokół skrócony k. 31,
- Zeznania świadka M. K. w dniu 11 grudnia 2017 r., protokół k. 120-121,
- Przesłuchanie uczestnika F. S. w dniu 11 grudnia 2017 r., protokół k. 120-121,
- Przesłuchanie uczestniczki T. K. w dniu 24 stycznia 2018 r., protokół, k. 136-137,
- Przesłuchanie uczestniczki B. L. (1) w dniu 22 na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:05:59 i dalej, protokół skrócony, k. 87-87 verte.

S. M. utrzymywała telefoniczny kontakt ze swoją siostrą T. K., córką brata F. M. K. oraz córką brata J. B. L., która odwiedziła spadkodawczynię w szpitalu we wrześniu 2015 r. Uczestniczki postępowania W. G. (1) i E. G. (1) o śmierci S. M. i o testamencie dowiedziały się z wezwania Sądu, uczestniczka B. L. (1) o śmierci dowiedziała się w tym samym dniu lub maksymalnie do 2 dni po zgonie, od T. K. słyszała o pozostawionym testamencie. F. S. i T. K. o śmierci siostry dowiedzieli się w tym samym dniu. T. K. wiedziała o fakcie sporządzenia testamentu, nie знаła jednakże początkowo jego treści. Na jej prośbę tekst testamentu został jej wysłany po śmierci S. M. przez G. J..

Dowód:

- Zeznania świadka M. K. w dniu 11 grudnia 2017 r., protokół k. 120-121,
- Przesłuchanie uczestniczki B. L. (1) na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:05:59 i dalej, protokół skrócony, k. 87-87 verte,
- Przesłuchanie uczestniczki W. G. (1) na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:16:06 i dalej, protokół skrócony, k. 87 verte,
- Przesłuchanie uczestniczki E. G. (1) na rozprawie w dniu 22 listopada 2017 r., protokół elektroniczny 00:20:36 i dalej, protokół skrócony, k. 87 verte-88,
- Przesłuchanie uczestnika F. S. w dniu 11 grudnia 2017 r., protokół k. 120-121,
- Przesłuchanie uczestniczki T. K. w dniu 24 stycznia 2018 r., protokół, k. 136-137.

Sąd zważył, co następuje:

Wskazać należy, że zakres kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzeniu nabycia spadku i treść postanowienia kończącego to postępowanie wynika przede wszystkim z regulacji zawartej w art. 670 i 677 k.p.c. Sąd spadku z urzędu wyjaśnia, kto i z jakiego tytułu jest spadkobiercą, a w orzeczeniu wymienia, poza spadkodawcą, wszystkich spadkobierców oraz ich udziały. W prawie polskim dziedziczenie zostało ukształtowane jako rodzaj sukcesji

uniwersalnej, spadkobierca na mocy jednego zdarzenia, jakim jest otwarcie spadku, wstępuje w ogół praw i obowiązków osoby zmarłej (spadkodawcy). Spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy, a spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku (art. 924 k.c. i art. 925 k.c.). Powołanie do spadku może nastąpić bądź na podstawie ustawy, bądź testamentu. Testamentowy tytuł powołania do spadku ma pierwszeństwo przed tytułem ustawowym (art. 926 § 3 k.c.). Sąd spadku w toku postępowania spadkowego bada zatem, czy spadkodawca nie pozostawił testamentu (art. 670 k.p.c.). Jeśli spadkodawca sporządzi ważny testament, w którym powoła on do dziedziczenia całości spadku spadkobierców, to wyłącza dziedziczenie ustawowe, chyba że żadna z tych osób nie będzie chciała bądź mogła dziedziczyć, a do zwolnionych udziałów w spadku nie znajdą zastosowania instytucje podstawienia lub przyrostu. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał testamentem spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą (art. 926 § 1 i 2 k.c.). Sporządzenie zatem przez spadkodawcę ważnego testamentu co do zasady skutkuje powołaniem do spadku osoby wskazanej w nim jako spadkobierca. Sąd stwierdzi nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które wskazali uczestnicy (art. 677 § 1 k.p.c. zd. pierwsze).

Mając na względzie, że w sprawie złożony został testament podpisany własnoręcznie przez S. M., treść którego została jednakże spisana przez inną osobę – J. J. (1), Sąd zobowiązany był ustalić, czy złożony przez wnioskodawcę dokument spełniał przewidziane w przepisach prawa wymogi, a w konsekwencji, czy mógł stanowić podstawę dziedziczenia po S. M.. Przy czym wyjaśnić trzeba, że oceniając kwestie ważności i skuteczności testamentu Sąd brał pod uwagę w pierwszej kolejności przepisy dotyczące testamentu zwykłego, w dalszej zaś testamentu szczególnego w formie ustnej.

Zdaniem Sądu, dokument przedłożony przez wnioskodawcę J. P. w świetle przepisów o testamentach zwykłych, w szczególności przepisu art. 949 § 1 k.c., nie spełnia wymogów tam określonych. Zgodnie z przepisem art. 949 § 1 k.c. spadkodawca może sporządzić testament w ten sposób, że napisze go w całości pismem ręcznym, podpisze i opatrzy datą. Wymóg sporządzenia testamentu pismem ręcznym dotyczy całości rozrządzenia, a nie wyłącznie podpisu. Przeprowadzone w sprawie postępowanie dowodowe dowiodło, że spadkodawczyni S. M. jedynie podpisała własnoręcznie dokument z dnia 21 sierpnia 2014 r., jego tekst został zaś sporządzony wcześniej przez J. J. (1). Bezsprzecznie zatem złożony w sprawie testament nie spełniał wymogów określonych przepisem art. 949 § 1 k.c. Z tych też powodów nie można było zakwalifikować go jako testamentu zwykłego S. M..

Sąd, mając na uwadze treść wniosku, jak i okoliczności sprawy, badał w dalszej kolejności czy w dniu 21 sierpnia 2014 r. doszło do sporządzenia przez S. M. ważnego testamentu ustnego. Testament ustny to podstawowa i w zasadzie wyłącznie występująca w praktyce postać testamentu szczególnego. Stosownie do przepisu art. 952 § 1 k.c. jeżeli istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków. Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie (§ 2). Sporządzenie testamentu ustnego możliwe jest zatem tylko w przypadku wystąpienia szczególnych okoliczności, tj. gdy istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione.

Okoliczności ustalone na podstawie zeznań świadków J. J. (1), B. Ź. oraz A. M. wskazują na to, że nie zostały spełnione wszystkie warunki do uznania testamentu ustnego za ważny. Wprawdzie jeśli chodzi o samo pismo mające stwierdzać treść testamentu ustnego przedłożone przez wnioskodawcę, zauważyć należy, że został spisany w terminie, dwaj świadkowie i spadkodawczyni złożyli pod nim podpisy. Dla ważnego złożenia testamentu ustnego spadkodawca wymaga jednakże, by spadkodawca ustnie oświadczył swoją ostatnią wolę przy jednoczesnej obecności trzech świadków. Każda z tych osób musi spełniać wymogi opisane w art. 956 i 957 k.c. Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu: 1) kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych; 2) niewidomy, głuchy lub niemy; 3) kto nie może czytać i pisać; 4) kto nie włada językiem, w którym spadkodawca sporządza testament; 5) skazany prawomocnie wyrokiem sądowym za fałszywe zeznania (art. 956 k.c.). Wedle przepisu art. 957 § 1 k.c. nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść.

Nie mogą być również świadkami: małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia. Jeżeli świadkiem była jedna z osób wymienionych w paragrafie poprzedzającym, nieważne jest tylko postanowienie, które przysparza korzyści tej osobie, jej małżonkowi, krewnym lub powinowatym pierwszego lub drugiego stopnia albo osobie pozostającej z nią w stosunku przysposobienia. Jednakże gdy z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez nieważnego postanowienia spadkodawca nie sporządziłby testamentu danej treści, nieważny jest cały testament (§ 2).

W toku postępowania Sąd ustalił, że przy sporządzaniu testamentu w dniu 21 sierpnia 2014 r. w mieszkaniu spadkodawczyni obecne były jedynie dwie osoby, które w oparciu o wyżej przytoczone przepisy były zdolne do pełnienia roli świadka przy sporządzaniu testamentu S. M., tj. B. Ż. oraz A. M.. Pozostałe osoby obecne w dniu 21 sierpnia 2014 r. przy sporządzaniu testamentu, tj. J. P., J. J. (1), G. J., T. J. nie mogły być uznane za świadków testamentu ustnego. Jeśli chodzi o J. P. wyjaśnić należy, że

stosownie do dyspozycji art. 957 § 1 k.c. nie mógł on pełnić roli świadka testamentu ustnego, bowiem w testamencie została dla niego przewidziana korzyść - powołanie wnioskodawcy do spadku w całości. Pozostałe osoby są zaś krewnymi (G. J. i T. J.) lub powinowatymi (J. J. (1)) J. P., zaliczali się zatem do grupy podmiotów niezdolnych do bycia świadkiem testamentu ustnego S. M. z powodu pokrewieństwa lub powinowactwa z osobą, na rzecz której miało nastąpić rozrządzenie. Wyjaśnić należy, że pokrewieństwo, o którym mowa powyżej, rozumieć należy zgodnie z definicją ustawową uregulowaną w przepisie art. 61⁷ k.r.o. Krewnymi są zatem zarówno krewni w linii prostej, czyli osoby, z których jedna pochodzi od drugiej (dziadek, ojciec, syn, wnuk), jak również krewni w linii bocznej, czyli osoby, które pochodzą od wspólnego przodka, a nie są krewnymi w linii prostej (rodzeństwo, kuzynostwo). Zgodnie zaś z art. 61⁸ § 1 k.r.o. powinowactwo wynika z małżeństwa między małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka. Trwa ono mimo ustania małżeństwa. Powinowactwo występuje w linii prostej oraz bocznej. W zakresie określenia stopnia pokrewieństwa lub powinowactwa odwołać należy się do przepisów art. 61⁷ § 2 oraz art. 61⁸ § 2 k.r.o. Stopień pokrewieństwa określa się według liczby urodzeń, wskutek których powstało pokrewieństwo, a linię i stopień powinowactwa określa się według linii i stopnia pokrewieństwa. Nie budzi wątpliwości, że G. J. jest krewą J. P. pierwszego stopnia (córka), T. J. drugiego stopnia (wnuk), a J. J. (1) powinowatym pierwszego stopnia (zięć). Skutkiem prawnym wystąpienia w roli świadka testamentowego osoby niezdolnej względnie, tj. na podstawie przepisu art. 957 k.c., jest w zasadzie nieważność jedynie rozrządzenia testamentowego, które dotyczy przysporzenia korzyści takiej osobie oraz osobom wymienionym w art. 957 § 2 k.c. W rozpoznawanej sprawie z treści testamentu wynika, że całe rozrządzenie miało dotyczyć J. P., cały zatem testament uznać należy za nieważny.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że jeszcze jedna okoliczność przemawia przeciwko uznaniu testamentu sporządzonego przez spadkodawczynię za ważny. W ocenie Sądu, całość materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie nie daje podstaw do stwierdzenia, że to spadkodawczyni wyraziła swoją ostatnią wolę. W szczególności Sąd miał na uwadze, że to nie S. M. odczytała całość tego testamentu, z zeznań świadków wynika, że uczynił to J. J. (1). Sam zaś fakt potwierdzenia przez spadkodawczynię odczytanego przez inną osobę tekstu, nie spełnia w ocenie Sądu wymogów testamentu ustnego. Aby doszło do ważnego sporządzenia testamentu ustnego, oświadczenie ostatniej woli spadkodawcy musi przyjąć postać ustną. Oznacza to, że spadkodawca powinien ustnie podać treść testamentu świadkom: wyrazić w ich obecności wolę rozrządzenia majątkiem na wypadek śmierci oraz wskazać komu, jakie korzyści i jakich częściach pragnie przekazać. Sąd podziela stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 27 listopada 2015 r. w sprawie o sygn. akt I CSK 987/14, wedle którego, gdy chodzi o ocenę formy testamentu, to należy ściśle wyklądać przepisy określające wymogi ważności testamentu. Z tego względu wykładając art. 952 k.c. należy uznać, iż niezbędnym wymogiem ważności testamentu ustnego jest to, aby spadkodawca wypowiedział swoją wolę ustnie. Z ustaleń Sądu wynika, że warunek ten nie został spełniony. Jedynym odstępstwem od dosłownego rozumienia tego wymogu, dopuszczonym przez orzecznictwo, jest sytuacja, gdy spadkodawca nie może już porozumiewać się ustnie z otoczeniem, lecz w pełni świadomie potwierdza spisana na piśmie jego wolę. Tymczasem w dniu 21 sierpnia 2014 r. S. M. nie znajdowała się w stanie, w którym niemożliwe było wypowiedzenie jej woli.

W tej sytuacji uznać należy, że dokument, który zdaniem wnioskodawcy zawiera testament ustny, nie może być uznany za ważny testament ustny w rozumieniu przepisu art. 952 k.c. już z ww. przyczyn.

Na marginesie Sąd wskazuje, że wątpliwości budziło również istnienie obawy rychłej śmierci S. M. w dniu 21 sierpnia 2014 r. Przesłanka istnienia u spadkodawcy obawy rychłej śmierci powoduje problemy interpretacyjne. Orzecznictwo jak i doktryna są rozbieżne w tym względzie, balansując między ujęciem obiektywnym oraz subiektywnym owej przesłanki. W ujęciu obiektywnym istniejąca u spadkodawcy obawa rychłej śmierci w chwili sporządzenia testamentu musi być oparta na okolicznościach ją uzasadniających, w przede wszystkim – umotywowana stanem zdrowia spadkodawcy, ocenianym z punktu widzenia wiedzy medycznej (zob. postanowienie SN z 18 kwietnia 2002 r., II CKN 15/00, L.; postanowienie SN z 15 lutego 2008 r. I CSK 381/07, L.). Z kolei w ujęciu subiektywnym obawa rychłej śmierci spadkodawcy istnieje nie tylko wtedy, gdy jego stan zdrowia w chwili sporządzenia testamentu sam przez się lub w powiązaniu z innymi okolicznościami, jak z podeszłym wiekiem albo z przewlekłym schorzeniem, czynił tę obawę realną w świetle doświadczenia życiowego, a zwłaszcza wiedzy lekarskiej, lecz także w sytuacji jedynie subiektywnego przekonania spadkodawcy co do rychłego zgonu (zob. uchwała SN z 7 stycznia 1992 r., III CZP 135/91, OSP 1993, Nr 1, poz. 4). W ocenie orzekającego w niniejszej sprawie Sądu, należy podzielić pogląd stanowiący ujęcie pośrednie pomiędzy opisanymi powyżej, a wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 marca 2000 r. (II CKN 875/98, niepubl.), zgodnie z którym wymagane do ważności testamentu ustnego istnienie obawy rychłej śmierci jest spełnione szczególnie wówczas, gdy subiektywne przekonanie spadkodawcy w tym przedmiocie oparte jest na uzasadniających je okolicznościach. Takie racjonalne rozumienie przesłanki obawy rychłej śmierci pozwala na połączenie subiektywnych odczuć testatora, zarówno fizycznych, jak i psychicznych, z elementem obiektywnym, wynikającym z kryteriów medycznych, tj. faktycznego stanu jego zdrowia i rzeczywistych dolegliwości.

Przyjmując kompromisowe rozumienie ustawowej obawy rychłej śmierci, uwzględniające zarówno elementy obiektywne, jak i subiektywne, Sąd nie mógł jednoznacznie stwierdzić, że spadkodawczyni w dniu 21 sierpnia 2014 r. taka obawa towarzyszyła. S. M. miała już wówczas problemy ze sprawnością, jednakże, jak wynika z zeznań świadków A. M. i B. Ż., była kontaktowa, żartowała. Z przesłuchania zaś uczestniczki T. K. wynika, że jeszcze wówczas spadkodawczyni zajmowała się domem, gotowała, gwałtowne pogorszenie stanu zdrowia nastąpiło prawie rok później. Jak zaś zeznał świadek J. J. (1), oceny stanu zdrowia spadkodawczyni oceniła jego żona, a córka J. G. J.. Po wyciągnięciu wniosku, że stan S. M. się pogarsza G. J. i J. J. (1) przystąpili do rozmów ze spadkodawczynią, które doprowadziły ostatecznie do spotkania w dniu 21 sierpnia 2014 r., oni też wraz z T. J. zaprosili na spotkanie świadków. Zważywszy jednakże na wcześniej przedstawione przyczyny, dla której Sąd uznał testament za nieważny, prowadzenie dowodów w zakresie badania przesłanki obawy rychłej śmierci było bezcelowe.

Skoro nieważny testament nie wywołuje skutków prawnych, to należy postąpić jak gdyby w ogóle nie został sporządzony – podstawą powołania do spadku stanie się wówczas ustawa (art. 926 § 2 k.c.), z przeprowadzonego w sprawie postępowania nie wynika bowiem, że spadkodawczyni pozostawiła inny testament. Sąd stwierdził zatem nabycie spadku, stosując reguły dziedziczenia ustawowego określone przepisem art. 932 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dniu otwarcia spadku.

Kodeks cywilny w art. 931-935 zalicza do spadkobierców ustawowych: zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwo i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy, dziadków, pasierbów, gminę oraz Skarb Państwa. W pierwszej kolejności do spadku zostają powołane dzieci spadkodawcy oraz małżonek. W sytuacji, gdy spadkodawca nie pozostawił zstępnych (dzieci naturalnych i przysposobionych), do spadku zostają powołani jego małżonek oraz jego rodzice. Kolejno art. 932 § 4 k.c. stanowi, iż w razie, gdy jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku, to w jego miejsce wchodzi rodzeństwo spadkodawcy, dziedzicząc część przypadającą rodzicowi w częściach równych. Rodzeństwo spadkodawcy, dziedziczy zatem w wypadku, gdy jeden z rodziców spadkodawcy nie żyje lub nie chce lub nie może dziedziczyć. Zstępni rodzeństwa wstępują przy dziedziczeniu ustawowym w miejsce swego niedochodzącego do spadku rodzica lub innego wstępnego i otrzymują tę część spadkową, jaką otrzymałby on, gdyby dziedziczył. Zgodnie z wyraźnym brzmieniem art. 932 § 5 k.c., podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału spadku między dalszych zstępnych spadkodawcy. Zastosowanie znajduje więc w takiej sytuacji art. 931 § 2 k.c. Nie budzi wątpliwości,

że zawarcie wyłącznie małżeństwa kanonicznego, z czym mamy do czynienia w sprawie, nie pociąga za sobą skutków w sferze cywilnej.

Mając na względzie powyżej przedstawione reguły stwierdzić należało, że spadek po zmarłej S. M. w braku zstępnych, małżonka i żyjących rodziców na podstawie ustawy nabyli w 3/9 części uczestniczka T. K. (siostra), w 3/9 F. S. (brat), po 1/9 części bratanice W. G. (1), B. L. (1) (postanowienie o sprostowaniu oczywistej omyłki z dnia 14 lutego 2018 r., k. 142), E. G. (1), które wstąpiły w miejsce swego niedochodzącego do spadku ojca J. S. i otrzymały do równego podziału tę część spadku, jak otrzymałby on, gdyby dziedziczył, a zatem po 1/3 z 1/3 przypadającej mu części spadku.

W tym stanie rzeczy, Sąd orzekł jak w sentencji postanowienia.